

คุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษามหาวิทยาลัย
ราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

SELF DIRECTED LEARNING CHARACTERISTICS OF STUDENTS AT VALAYA
ALONGKORN RAJABHAT UNIVERSITY UNDER THE ROYAL PATRONAGE

อมรรักษ์ สวนชูผล
Amonlux Shounchopon

หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ
มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ และเพื่อเปรียบเทียบคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้ทำการศึกษากับนักศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จำนวน 375 คน ด้วยการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น จากจำนวนประชากรทั้งสิ้น 13,101 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบวัดคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง จำนวน 39 ข้อ มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามวิธีลิเคิร์ท โดยมีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.896 ตามวิธีของครอนบาค สถิติที่ใช้ คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าคะแนนที และค่าคะแนนเอฟ

ผลการวิจัยโดยสรุปมี ดังนี้

1. คุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.67$, S.D. = 0.862)

2. ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย พบว่า คุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาที่มีเพศ คณะที่ศึกษา คะแนนเฉลี่ยสะสม (GPA) และเวลาที่ใช้ในการเรียนรู้ด้วยตนเองต่อสัปดาห์ต่างกัน พบว่า มีผลคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ABSTRACT

This study is the survey research which has two purposes 1) to measure the level of Self-Directed learning Characteristics scale of Student at Valaya Alongkorn Rajabhat University under the Royal Patronage and 2) to compare the Self-Directed learning Characteristics scale of the student classified by Personal factors. The population for this study consisted of 13,101 from the Students at Valaya Alongkorn Rajabhat University under the Royal Patronage. The sample was composed of 375 students drawn from the above population using the stratified sampling technique.

The instrument employed in the data collection was Self-Directed learning Characteristics scale, a Likert type with five point scales. The total items in SDLS were 39 items and had the Conbrach's alpha-coefficient was 0.896. The statistics utilized in the data analyses were percentage, mean, standard deviation, t-test and F-test .

The finding were as follows :

1. The Self Directed Learning Characteristics of Student at Valaya Alongkorn Rajabhat University Under the Royal Patronage as a whole was in the high level (\bar{X} =3.67, S.D. = 0.862).

2. For testing the hypotheses found that : When the comparisons were made in gender, faculty, Grade Point Average and time for learning variables, they were showed that no significant differences in the Self Directed Learning Characteristics among these variables.

คำสำคัญ

คุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

ความสำคัญของปัญหา

การศึกษาถือเป็นกระบวนการที่ใช้กันมาตั้งแต่อดีตเกี่ยวกับการสนับสนุนให้บุคคลเกิดความรู้ ทักษะ ค่านิยมและพัฒนาความสามารถในการปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมอย่างเป็นระบบ ซึ่งการศึกษายังถือเป็นตัวเร่งการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นในด้านสุขภาพอนามัย การประกอบอาชีพ คุณธรรม รวมถึงการใช้ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมและเกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต ดังนั้น การจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพต้องทำให้ผู้เรียนสามารถนำวิชาความรู้ที่ได้เรียนไปพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองในด้านต่าง ๆ ได้อย่างเสมอภาค ทัวถึงและทันต่อเหตุการณ์ (อมรรักษ์ สอนชุมพล, 2554) ทั้งนี้ การจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของไไทยนั้น นับว่ามีความสำคัญต่อประเทศ เนื่องจากเป็นแหล่งสร้างทรัพยากรมนุษย์ที่เป็นพลังขับเคลื่อนของชาติที่จะช่วยกันคิดแก้ไขปัญหาวิกฤตต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสภากาการณ์ปัจจุบัน ซึ่งปัญหาวิกฤตหลายประการที่ประเทศกำลังเผชิญอยู่ทั้งการแข่งขันในเวทีเศรษฐกิจโลกรวมถึงภาวะวิกฤตที่เกี่ยวข้องกับสถาบันอุดมศึกษาโดยตรงและทางอ้อม สถาบันอุดมศึกษามีภารกิจที่ต้องช่วยแก้ไขปัญหาควิกฤตของประเทศ สถาบันอุดมศึกษาจึงต้องสร้างคนให้มีปัญญา มีความคิด ความรู้ ทักษะ เป็นบุคคลที่พึ่งเรียนรู้ตลอดเวลา สามารถปรับเปลี่ยนไปตามสังคมการเรียนรู้หรือสังคมวิชาการ มีความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีคู่กับศิลปะ มีความเข้าใจในธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรมไทยและความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันทั้งในระดับชุมชน ประเทศ และระดับนานาชาติ (สุธรรม อารีกุลม, 2543)

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์มีหนึ่งในภาระหน้าที่ของการปฏิบัติงานที่กำหนดในพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 ว่า มหาวิทยาลัยฯ มีหน้าที่ใน

การผลิตบัณฑิตที่มีความรู้คู่คุณธรรม สำคัญในความเป็นไทย มีความรักและผูกพันต่อท้องถิ่นอีกทั้งส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน เพื่อช่วยให้คนในท้องถิ่นรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง การผลิตบัณฑิตดังกล่าวจะต้องให้มีจำนวนและคุณภาพสอดคล้องกับแผนการผลิตบัณฑิตของประเทศ โดยหนึ่งในวิธีการเรียนรู้ที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางว่าทำให้ผลสัมฤทธิ์ที่เกิดจากการเรียนรู้มีความยั่งยืน คงทน และสามารถเป็นส่วนหนึ่งของการนำไปใช้ในการพัฒนาตนเองและประเทศชาติได้อย่างแท้จริง โบริช (Borich, 1992) ได้อธิบายว่า วิธีการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองนั้นเป็นวิธีที่สามารถนำมาใช้เพื่อช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเป็นบุคคลที่มีเหตุผล สามารถแก้ปัญหาและวิเคราะห์เนื้อหาความรู้ได้ด้วยตนเอง เป็นการเพิ่มทักษะความรับผิดชอบ การควบคุมตนเอง ความสามารถในการจัดการและวางแผนเป้าหมายทางการเรียนของตนเองส่งผลให้เรียนรู้ได้ดีขึ้นและเกิดเป็นพฤติกรรมที่สังคมให้การยอมรับ ซึ่งในเรื่องนี้ก็ได้มีนักวิชาการด้านการศึกษาของไทยหลายท่านได้ให้ความสนใจและทำการศึกษาวิจัยไว้อย่างเป็นระบบ อาทิเช่น สมคิด อิศระวัฒน์ (2538), คณาพร คมสัน (2540), สมบัติ สุวรรณพิทักษ์ (2541), วิภากรณ์ บุญทา, ประนอม โอทกานนท์ และสุชาดา รัชชกุล (2542), วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2545), สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ (2546) และพจนา ทรัพย์สมาน (2549) โดยสามารถสรุปได้ว่า การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองนั้น ถือเป็นกระบวนการเรียนรู้ของบุคคล โดยการริเริ่มด้วยตนเอง ตั้งแต่การวิเคราะห์และกำหนดความต้องการ กำหนดจุดมุ่งหมายของการเรียน การวางแผนการเรียน การเลือกหาแหล่งข้อมูล การเลือกวิธีการเรียนและกิจกรรมการเรียน รวมถึงการประเมินผล การเรียนที่จะนำผลที่ได้จากการเรียนรู้ไปใช้ประโยชน์ได้คุ้มค่าและยาวนานกว่าผู้เรียนที่รอรับคำสอนอย่างเดียว โดยอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการพัฒนาทางจิตวิทยาและกระบวนการทางธรรมชาติ เพื่อที่จะให้ผู้เรียนสามารถดำรงอยู่ในสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีความสุขทั้งในปัจจุบันและอนาคต โดยจากการวิจัยของ สมคิด อิศระวัฒน์ (2542) ที่ได้ทำการวิจัย เรื่อง ลักษณะการอบรมและเลี้ยงดูของเด็กไทยซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองมาจาก 2 ปัจจัย คือ การอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว และการจัดระบบการเรียนการสอนในโรงเรียน โดย รุ่ง แก้วแดง (2542) ได้กล่าวไว้ในประเด็นของการจัดระบบการเรียนการสอนอย่างน่าสนใจว่า การนำกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนให้เรียนรู้ด้วยตนเองมาใช้ในปัจจุบันยังประสบปัญหาอยู่หลายด้านซึ่งการเรียนที่ผู้เรียนยังขาดคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองนับเป็นปัญหาที่สำคัญ อาจเนื่องมาจากการที่นักเรียนคุ้นเคยกับการเรียนแบบเดิม ทำให้นักเรียนขาดความคิดสร้างสรรค์ ขาดความสามารถในการคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหาและขาดทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ส่งผลให้การจัดการประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะวิจัย เรื่อง คุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาระดับและเปรียบเทียบคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และมุ่งหวังว่าผลที่ได้จากการวิจัยยังสามารถเป็นข้อมูลให้อาจารย์ผู้สอนและมหาวิทยาลัยนำไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมให้นักศึกษามี

คุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองสูงขึ้นซึ่งถือเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของนักศึกษาอย่างยั่งยืนต่อไป

โจทย์วิจัย/ปัญหาวิจัย

คุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์มีมากน้อยเพียงใด และแตกต่างกันหรือไม่

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
2. เพื่อเปรียบเทียบคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

นิยามศัพท์เฉพาะ

คุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง หมายถึง ลักษณะหรือการแสดงออกเกี่ยวกับกระบวนการที่ใช้ในการค้นคว้าและแสวงหาความรู้ของบุคคล โดยบุคคลนั้นมีความคิดริเริ่มด้วยตนเอง มีความตั้งใจ มีจุดมุ่งหมายในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองเป็นสำคัญ ซึ่งจะต้องมีการวางแผนการเรียน มีการเลือกแหล่งข้อมูล เลือกรูปวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมและสัมพันธ์กับนิสัยในการเรียนรู้ของตนเองและมีการวัดและประเมินผลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการเรียนของตน โดยแยกออกเป็น 5 ด้าน คือ 1) ด้านความรักและต้องการเรียนรู้สิ่งใหม่ 2) ด้านความสามารถในการเลือกทักษะการเรียนรู้ 3) ด้านการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง 4) ด้านความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้และมีขั้นตอนเพื่อไปสู่เป้าหมาย และ 5) ด้านการมีวินัย ความคิดริเริ่มและความอดทนในการเรียนรู้

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักศึกษาระดับชั้นปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จำนวนทั้งสิ้น 13,101 คน (ที่มา: สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน ข้อมูล ณ วันที่ 10 กันยายน 2556) โดยใช้วิธีการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของเดรจซี และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970) ทำให้ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 375 คน จากนั้นจึงทำการสุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ตามหลักตามรายละเอียด

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบวัดคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของสุวัฒน์ วัฒนวงศ์ (2546) ซึ่งเป็นแบบวัดที่พัฒนาขึ้นตามหลักการเบี่ยงวิธีการวิจัยอย่างเป็นระบบ โดยให้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษานอกโรงเรียนตอบแบบสอบถามด้วยเทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) เพื่อนำมาวิเคราะห์หองค์ประกอบ แล้วจึงนำองค์ประกอบที่ได้ไปพัฒนาเป็นแบบวัดการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง โดยยึดหลักการสร้างเครื่องมือที่มีคุณภาพ 3 ประการ ได้แก่ 1) ค่าความเที่ยงตรง (Validity) 2) ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) และ 3) ความสามารถในการ

การจำแนก (Discrimination Power) เพื่อให้ได้แบบวัดคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองในสภาพบริบทสังคมไทย ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะแบบเลือกตอบ (Check List) ประกอบด้วย เพศ คณะที่ศึกษา คะแนนเฉลี่ยสะสม (GPA) และเวลาที่ใช้ในการเรียนรู้ด้วยตนเองต่อสัปดาห์

ตอนที่ 2 เป็นแบบวัดคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง โดยมีลักษณะเป็นแบบวัดประเภทมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) กำหนดเกณฑ์การให้คะแนนเป็น 5 ระดับ ซึ่งแบบวัดฉบับนี้มีข้อคำถามเชิงนิเสธ จำนวน 13 ข้อ ได้แก่ ข้อ 4, 8, 11, 17, 19, 22, 24, 26, 29, 31, 33, 34 และ 36 โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนตรงกันข้ามกับข้อคำถามเชิงนิเสธ

ผู้วิจัยได้ทำการหาค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง โดยการนำไปทดลองใช้กับนักศึกษาที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา จำนวน 50 คน เพื่อนำมาหาค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดด้วยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา ของ Cronbach พบว่า ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.896 จากนั้นจึงได้ทำนำใช้จริงกับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยและผู้ช่วยอีก 5 คน เป็นผู้แจกแบบวัดและเก็บรวบรวมกลับคืนด้วยตนเอง

การจัดกระทำข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามโดยการแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละ
2. วิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองวิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ยและความเบี่ยงเบนมาตรฐาน
3. เปรียบเทียบคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาตามตัวแปรอิสระโดยใช้ t-test และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way Analysis of Variance)

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ โดยรวมและ รายข้อคำถามพบว่า นักศึกษามีระดับคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองโดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.67$, S.D. = 0.862) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า นักศึกษามีระดับคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองด้านความรักและต้องการเรียนรู้สิ่งใหม่ อยู่ใน ระดับมาก ($\bar{X} = 3.81$, S.D. = 0.847) รองลงมา ด้านความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้และมีขั้นตอนเพื่อไปสู่เป้าหมาย อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.69$, S.D. = 0.906) ด้านการมีวินัย ความคิดริเริ่มและความอดทนในการเรียนรู้ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.67$, S.D. = 0.849) ด้านความสามารถในการเลือกทักษะการเรียนรู้ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.63$, S.D. = 0.856) และด้านการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.59$, S.D. = 0.854)

2. จากการศึกษาเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่าง คุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษา

2.1 นักศึกษาที่มีเพศต่างกัน มีคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองโดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมุติฐานที่ตั้งไว้ในข้อที่ 1 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านความรักและต้องการเรียนรู้สิ่งใหม่ มีระดับคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05 ส่วนด้านความสามารถในการเลือกทักษะการเรียนรู้ ด้านการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ด้านความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้และมีขั้นตอนเพื่อไปสู่เป้าหมาย และด้านการมีวินัย ความคิดริเริ่มและความอดทนในการเรียนรู้ มีคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองไม่แตกต่างกัน

2.2 นักศึกษาที่มีคณะที่ศึกษาต่างกันมีคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมุติฐานข้อที่ 2 ส่วนรายด้านพบว่า ด้านความรักและต้องการเรียนรู้สิ่งใหม่มีคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านความสามารถในการเลือกทักษะการเรียนรู้ ด้านการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ด้านความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้และมีขั้นตอนเพื่อไปสู่เป้าหมาย และด้านการมีวินัย ความคิดริเริ่มและความอดทนในการเรียนรู้ มีคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองไม่แตกต่างกัน

2.3 นักศึกษาที่เรียนที่มีคะแนนเฉลี่ยสะสม (GPA) ต่างกัน มีคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมุติฐานที่ตั้งไว้ในข้อที่ 3 ส่วน รายด้านพบว่า ด้านความรักและต้องการเรียนรู้สิ่งใหม่ มีการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านความสามารถในการเลือกทักษะการเรียนรู้ และด้านการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ด้านความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้และมีขั้นตอนเพื่อไปสู่เป้าหมาย และด้านการมีวินัย ความคิดริเริ่มและความอดทนในการเรียนรู้ มีการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองไม่แตกต่างกัน

2.4 นักศึกษาที่ใช้เวลาในการเรียนรู้ด้วยตนเองต่อสัปดาห์ต่างกัน มีคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง โดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมุติฐานข้อ 4 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า นักศึกษาที่ใช้ในการเรียนรู้ต่อสัปดาห์ต่างกันมีระดับคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ด้านความรักและต้องการเรียนรู้สิ่งใหม่ ด้านความสามารถในการเลือกทักษะการเรียนรู้ ด้านการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ด้านความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้และมีขั้นตอนเพื่อไปสู่เป้าหมาย และด้านการมีวินัย ความคิดริเริ่มและความอดทนในการเรียนรู้แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

อภิปรายผล

1. คุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ผลการวิจัยพบว่าโดยรวมและรายด้านนั้น พบว่านักศึกษามีการเรียนรู้อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.67, S.D. = 0.862$) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการจัดการเรียนการสอนปัจจุบันของมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้ใช้หลักการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Learner-centered) โดยใช้กิจกรรมนำการจัดการจัดการเรียนการสอน เช่น การศึกษาดูงานนอกสถานที่ การพัฒนาจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน การพัฒนาความร่วมมือด้านสหกิจศึกษาร่วมกับองค์กรภาครัฐและเอกชน จึงส่งผลให้นักศึกษาต้องรู้จักการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

(Self-Study) อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิทักษ์ อักษร (2540) ที่ทำการศึกษ เรื่อง ลักษณะการเรียนรู้โดยการนำตนเองของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยมหาสารคาม พบว่า นิสิตมีคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง อยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สิริรัตน์ สัมพันธ์ยุทธ (2540) ที่ทำการศึกษ เรื่อง การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาในระบบการศึกษาทางไกล มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช พบว่า นักศึกษามีคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง อยู่ในระดับมาก รวมถึงสอดคล้องกับงานวิจัยของ เสงี่ยมจิตร เรื่องมณี ชัชวาล (2543) ที่ทำการศึกษ เรื่อง ลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญ วิธีเรียนทางไกล ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร พบว่า นักศึกษามีคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง อยู่ในระดับมาก

2. การเปรียบเทียบความแตกต่างของคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ตามตัวแปรอิสระทั้ง 4 ตัว เพื่อเป็นการทดสอบสมมติฐานการวิจัยทั้ง 4 ข้อ ดังนี้

2.1 นักศึกษาที่มีเพศต่างกัน มีคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองโดยรวมไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองนั้น เป็นเรื่องกระบวนการเรียนรู้ที่บุคคลมีความคิดริเริ่ม มีความตั้งใจ มีจุดมุ่งหมาย มีการวางแผนการเรียน มีการเลือกวิธีการเรียนรู้ และมีการวัดและประเมินผลอย่างเหมาะสมด้วยตนเอง ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับการใช้ลักษณะเด่นเฉพาะเพศ เช่น พลังกำลังหรือความอ่อนโยน ดังนั้นไม่ว่าเพศชายหรือเพศหญิงก็มีศักยภาพที่จะเป็นผู้ดำเนินการเรียนรู้เรื่องหนึ่งเรื่องใดได้ด้วยตัวเองเท่าเทียมกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุนทร สุทองหล่อ (2542) ที่ทำการศึกษเรื่อง คุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาสถาบันราชภัฏสวนดุสิต พบว่า นักศึกษาชายและนักศึกษาหญิง มีคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองโดยรวมไม่แตกต่างกัน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ กิ่งกาญจน์ ตั้งศรีไพร (2542) ที่ทำการศึกษ เรื่อง วิธีการรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญระดับมัธยมศึกษาตอนปลายวิธีการเรียนทางไกลในจังหวัดนนทบุรี พบว่า เพศของนักศึกษาไม่มีผลทำให้คะแนนเฉลี่ยวิธีการเรียนรู้แต่ละวิธีการต่างกัน

2.2 นักศึกษาที่เรียนต่างคณะกัน มีคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้มุ่งเน้นการเรียนการสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Learner-centered) โดยได้มีการมอบให้เป็นแนวปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอนแก่ทุกคณะอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องตามแนวทางการประกันคุณภาพการศึกษาของมหาวิทยาลัย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สิริรัตน์ สัมพันธ์ยุทธ (2540) ที่ทำการศึกษ เรื่อง การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาในระบบการศึกษาทางไกล มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช พบว่า อายุ สาขาวิชา และผลการศึกษานักศึกษาที่แตกต่างกันไม่พบว่ามีผลการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

2.3 นักศึกษาที่เรียนที่มีคะแนนเฉลี่ยสะสม (GPA) ต่างกัน มีคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ การได้มาของคะแนนเฉลี่ยสะสม (GPA) นั้น มาจากวัดและประเมินผลที่อาจารย์แต่ละรายวิชาเป็นผู้กำหนด ซึ่งตามหลักการของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ผู้เรียนควรเป็นผู้รับผิดชอบหลักหรือควรมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ของตน ตั้งแต่เริ่มวินิจฉัยความสนใจและความต้องการจนถึงการวัดและประเมินผล ดังนั้น คะแนนเฉลี่ยสะสม (GPA) ที่

ต่างกัน จึงไม่มีผลคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาดังที่ปรากฏ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เส็งยมจิตร เรื่องมณีซัซวาล (2543) ที่ทำการศึกษา เรื่อง ลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญ วิธีเรียนทางไกล ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร พบว่า อายุ และผลการศึกษาของนักศึกษาที่แตกต่างกัน ไม่พบว่ามีผลต่อการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สิริรัตน์ สัมพันธ์ยุทธ (2540) ที่ทำการศึกษา เรื่อง การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาในระบบการศึกษาทางไกล มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช พบว่า อายุ สาขาวิชา และผลการศึกษาของนักศึกษาที่แตกต่างกัน ไม่พบว่ามีผลต่อการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

2.4 นักศึกษาที่ใช้เวลาในการเรียนรู้ด้วยตนเองต่อสัปดาห์ต่างกัน มีคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองโดยรวมไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองนั้น เป็นเรื่องที่ยังอยู่กับทักษะการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล ซึ่งมีมากน้อยต่างกันไป ประกอบกับปัจจุบันนี้ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและสารสนเทศผ่านระบบ Internet และ Website เช่น Google, Wikipedia, Youtube ที่ส่งผลให้การเรียนรู้ในเรื่องหนึ่งเรื่องใดมีความสะดวก ง่าย ตรงต่อความต้องการ และย่นย่อเวลาลงมากเมื่อเทียบกับสมัยก่อน ซึ่งในแง่ของการใช้เวลานี้ ทัพ (Tough, 1979) แห่งมหาวิทยาลัยโตรอนโต ประเทศแคนาดา ได้กล่าวถึงขั้นตอนการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ในขั้นตอนที่ 8 ว่า “การหาเวลาสำหรับการเรียนรู้ ขั้นตอนนี้จะเกี่ยวข้องกับการลดเวลาหรือจัดเวลาให้เหมาะสมกับการทำงาน กิจกรรมในครอบครัวหรือการพักผ่อน โดยอาจขอร้องไม่ให้บุคคลอื่นมารบกวนในเวลาที่กำลังศึกษา หรือขอร้องให้ผู้อื่นมาทำงานแทนเป็นครั้งคราว” ดังนั้น การใช้เวลาจึงขึ้นอยู่กับทักษะการเรียนรู้และความเหมาะสมของแต่ละบุคคล จึงทำให้ไม่มีผลต่อการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองตามผลการวิจัยที่ปรากฏ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิบัติ

1.1 คุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ด้านความรักและต้องการเรียนรู้สิ่งใหม่ พบว่า ข้อที่มีผลการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองน้อยที่สุดคือ นักศึกษาคิดว่าตนเองไม่เคยทำอะไรผิดพลาด โดยอยู่ในระดับปานกลาง ดังนั้น ควรมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้นักศึกษามีความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นตัวเองที่ถูกต้อง เช่น การจัดโครงการปรับทัศนคติเกี่ยวกับตัวเองตามหลักความเป็นจริง

1.2 คุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ด้านความสามารถในการเลือกทักษะการเรียนรู้ พบว่า ข้อที่มีผลการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองน้อยที่สุดคือ นักศึกษาไม่ชอบที่จะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับคนอื่น ๆ โดยอยู่ในระดับปานกลาง ดังนั้น ควรมีการมุ่งเน้นและส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของนักศึกษาในทุกรายวิชาให้มากขึ้น เช่น การคิดคะแนนพฤติกรรมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของนักศึกษาให้เป็นส่วนหนึ่งของการวัดและประเมินผลการเรียนอย่างเป็นระบบ

1.3 คุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ด้านการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง พบว่า ข้อที่มีผลการเรียนรู้

ด้วยการนำตนเองน้อยที่สุดคือ นักศึกษาคิดว่าในการเรียนภาคปฏิบัตินั้น ไม่จำเป็นต้องอาศัย การ วิเคราะห์และจินตนาการ โดยอยู่ในระดับปานกลาง ดังนั้น ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ภาคปฏิบัติ ควรควบคู่กับการสร้างเงื่อนไขการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการวิเคราะห์และจินตนาการของ นักศึกษาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เช่น การมอบหมายให้นักศึกษาสรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้ ข้อดี ข้อที่ ควรพัฒนา และแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมตามหลักวิชาการหลังจากเสร็จสิ้นการเรียนการสอน ภาคปฏิบัติ

1.4 คุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ วไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ด้านความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้และมีขั้นตอนเพื่อไปสู่ เป้าหมาย พบว่า ข้อที่มีผลการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองน้อยที่สุดคือ นักศึกษาไม่ทราบถึงขั้นตอนการ เรียนรู้ที่จะนำไปสู่จุดหมาย โดยอยู่ในระดับปานกลาง ดังนั้น ควรมีการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับขั้นตอนการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองแก่นักศึกษา เช่น การจัดโครงการอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อ ทำหน้าที่แนะนำและช่วยเหลือด้านการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองแก่นักศึกษาโดยเฉพาะ

1.5 คุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏ วไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ด้านการมีวินัย ความคิดริเริ่ม และความอดทนในการเรียนรู้ พบว่า ข้อที่มีผลการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองน้อยที่สุดคือ นักศึกษาขาดความสามารถในการนำความรู้ ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยอยู่ในระดับปานกลาง ดังนั้น ควรมีการจัดกิจกรรมเสริมสร้างทักษะหรือ ความสามารถในการนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ เช่น การจัดประสบการณ์ตรงให้นักศึกษาได้มี โอกาสนำความรู้ไปพัฒนาหน่วยงาน องค์กร หรือชุมชนต่างๆ

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

2.1 ควรมีการวิจัยคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของอาจารย์มหาวิทยาลัย ราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

2.2 ควรมีการวิจัยเปรียบเทียบคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษา กับ อาจารย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

บรรณานุกรม

กึ่งกาญจน์ ตั้งศรีไพร. (2542). **วิธีการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน สายสามัญ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย วิธีการเรียนทางไกลในจังหวัดนนทบุรี.**

กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

คณาพร คมสัน. (2540). **การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองในการอ่านภาษาอังกฤษ เพื่อความเข้าใจสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย.**

กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พจนา ทรัพย์สมาน. (2549). **การจัดการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนแสวงหาและค้นพบความรู้ด้วยตนเอง.**

กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พิทักษ์ อักษร. (2540). **ลักษณะการเรียนรู้โดยการนำตนเองของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต (ศึกษาผู้ใหญ่) - มหาวิทยาลัยมหาสารคาม**

- รุ่ง แก้วแดง .(2542). **การปฏิบัติการศึกษาไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน
- วัฒนาพร ระงับทุกข์. (2545). **เทคนิคและกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ: ตามหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544**. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.
- วิภาภรณ์ บุญทา; ประนอม โอทกานนท์; และสุชาดา รัชชกุล. (2542). **การเรียนรู้ด้วยตนเอง: การจัดการศึกษาพยาบาลในยุค 2000**. วารสารวิทยาลัยพยาบาล บรมราชชนนีราชบุรี. 11(2). (กรกฎาคม-ธันวาคม).
- สมคิด อิศระวัฒน์ (2538). **รายงานการวิจัยเรื่องลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของคนไทย**. นครปฐม: ภาควิชาศึกษาศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สมคิด อิศระวัฒน์ (2542). **ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูเด็กของไทยซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาศึกษาศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สมบัติ สุวรรณพิทักษ์. (2541). **เทคนิคการสอนแนวใหม่**. กรุงเทพฯ: กรมศึกษานอกโรงเรียน.
- สิริรัตน์ สัมพันธ์ยุทธ. (2540). **การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาในระบบการศึกษาทางไกล มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช**. ปริญญานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต (การศึกษาผู้ใหญ่). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สุธรรม อารีกุล. (2543). **รูปแบบและภารกิจอุดมศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.
- สุนทร สุทองหล่อ. (2542). **คุณลักษณะในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาสถาบันราชภัฏสวนดุสิต**. ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
- สุวัฒน์ วัฒนวงศ์. (2546). **การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของผู้เรียนการศึกษาต่อเนื่องสายอาชีพ**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาอาชีวศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เสงี่ยมจิตร เรืองมณีชัชวาล. (2543). **ลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญ วิธีเรียนทางไกล ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร**. ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อมรรักษ์ สวนชุมผล. (2554). **การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง เรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตสำหรับนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ**. ปริญญานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อมรรักษ์ สวนชุมผล. (2556). **การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง เรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตสำหรับนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ**. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์. 7 (2). (พฤษภาคม - สิงหาคม).
- Borich, D. (1992). **Effective Teaching Methods**. 2nd ed. New York: Macmilland Publishing Company.

Krejcie, Robert V., & Morgan, Daryle W. (1970, Autumn). **Determining Sample for Research Activities**, Educational and Psychological Measurement. 30: 607-610.

Tough, Allen. (1979). **The Adult's Learning Projects**. Toronto, Ontario: The Ontario Institute for Studies in Education.